

Prof. Dr. Tapolyai Mihály

A fölkelő nap legendája

**Máréfalvi barátaimnak mestereim
egyikéről**

Dr. Szalay Károly pszichiáter emlékére

Dr. Szalay Károly pszichiáter élete (1894-1973)

Régen mesternek hívtuk azokat, akiktől személyes nevelést, oktatást kaptunk. A mestereknek saját pecsétjük volt. Vasba vert bélyegző, úgy mondtuk, ez a márkája. Márkás tanítómesterek tanítványai hordozhatták magukkal ezt a jelvényt igazolásként, hogy ennek a mesternek az iskolájába jártak. Titkaik voltak, amiket csak tanítványaikkal osztottak meg, így

velem is. Ma mindent másképpen neveznek, őket így: modell.

De ez kóros szimplifikáció, egyszerűsítés. Tudniillik egy eseménynek, a mester - tanítvány viszonynak a leegyszerűsítése, átgyúrva fogalommá. Holott az egy csodálatos emberi magaslat, rang. A modell, csak egy bábú egy bizonyos pózban valamilyen kirakatban, akár papírmáséból, akár a színpadon élve, amire azt lehet akasztani, amit akarunk, fürdőruhát, fürdőköpenyt, új reklámöltönyt, vagy téli kabátot. A modell csak mutogatni való, amit a színpadon tesznek a manökenek.

A mester viszont élő személy, és azt tesz, amit akar, és én a tanítvány figyelem, tanulok tőle, követem tanácsait, példáját.

Még csak orvostanhallgató voltam, és egyik ilyen mesterem volt nekem Dr. Szalay Károly bácsi, aki pszichiáter volt. 1924-ben ő képviselte a magyar pszichoanalitikusokat a berlini első világkonferencián. Beszélt Freuddal is személyesen. Róla is beszélt és az egész kompániáról. Mennyire más képet kaptam róluk, csupán, mert személyes kapcsolat szülte képek voltak ezek. Mennyire más valakit látni, mozogni, nevetni, viccelni, csúfolni, védekezni, mint gondosan megszerkesztett könyveiket olvasni.

Megtanultam tőle a beteghez keresztényi módon viszonyulni. Hallgattam iszákosmentő előadásait. 4-5 órás beszédeket tartott nekik.

Megkérdeztem tőle:

— Károly bácsi, nem lesz sok ezeknek a korhely, fáradt fejű embereknek.

— Mit képzelsz? Hát a kocsmában hány órát beszélnek? Na hányat? Amellett, ha kis analitikus ismereted volna, akkor tudnád, hogy az alkoholisták többnyire orálisak. Ez azt jelenti, hogy lelki világuknak a kapuja az orális tapasztalat. Élvezik azt, amit kibeszélhetnek, ami szájukat érinti, isznak, dumálnak,

isznak, dumálnak. Végül, ha abbahagyom, másfél vagy akár csak három óra múlva, akkor azonnal fölkelnek, és elszélednek a szélrózsa minden irányába, és a legelső kocsmában megvitatják beszédemet. Jobb, ha engem közvetlenül hallgatnak, és én beszélek velük, mintha más tolmácsolásában értelmezik az életet."

Karcag Berekfürdő kedvenc konferenciahelye volt. Én is elkísértem. Akkor még a berekfürdői tó egy természetes, meleg vizű tó volt. Úsztam is benne. A tóval szemben egy hatalmas épület csarnok állt, ahol összegyűltek Magyarország vadivói! Hallottam, hogy a MÁV annak, aki idejött, fizetett szünnapot adott. Hiszen iszákosaik megszabadultak ettől a szenvedélytől. Én, a tanítvány, csak afféle fullajtár voltam, aki ide-oda szaladgáltam, és figyeltem a közhangulatot, az összetört szíveket, akit tudtam elkaptam. Ki is jött dohányozni egy Tisza vidéki iszákos, aki sok tízezer pengőt elivott, kórházzról-kórházra járt. Három órán át beszéltem vele. Volt eredménye, józansági fogadalommal elégedetten ment haza. A falu polgármestere küldte azzal, hogyha ezt meg tudjuk gyógyítani, minden italozót ideküld. És még Istenben is fog hinni.

Károly bácsi beszédei értelmesek voltak, de nem emlékszem egy mondatára sem, mert lekötött a munka. Mi lehetett a titka? Nem a jól fölépített beszéd, hiszen együtt készültünk, tudnom kéne. Nem is lendülete, talán a kisugárzása, így fejezném ki. Ma így mondják szuggesztív hatása. A meggyőződés embere volt. Robusztus termetű volt, és erős hangú, parancsolt az ördögöknek is. Egyszer megnyílt a titok számomra is.

**Lent sétált Károly bácsi a Duna-parton, és hozzászegődött egy iszákos. Pénzt kéregetett.
— Büdös vagy. Mikor mosakodtál? - kérdezte Károly bácsi tőle.**

**— Tél van, már a Dunára sem mehetek.
Rongyosak a ruháid, mikor voltak kimosva?**

—Talán csak a gyárban, nem tudok erről.

Gyere velem! Kapsz valamit, talán van még otthon egy kis meleg leves.

— Az alkoholista jámboran követte, mint egy bárány. Nem értette az egészet. Neki elég lett volna ma estére két pengő is. Egy emeleti lakásba, szépen berendezett szobába vezette.

— Azt javaslom, hogy először menj be abba a helységbe. Ott! - Egy ajtóra mutatott.

— Az a fürdőszoba. Mindent használhatsz. Meg is borotválkozatsz. Ott találsz egy pizzamát, ami jó lesz neked az éjszakai pihenéshez. Holnap el is viheted. Biztos szükséged lehet még rá.

— Ön kicsoda? Valami szekta tag? - Kérdezte még az ámulattól beszélni alig tudó iszákos.

— Nem, egy egyszerű evangélikus egyháztag vagyok. Tudod, öregem, én orvos vagyok, és ezt én nem foglalkozásnak, hanem hivatásnak érzem és tekintem. Mikor megpillantottalak ázott verébként, megsajnálalak. Különösen sajnálom azokat a családokat, ahol a férfi idejut, mint te is.

— Na, sok a szöveg! Menj fürödni, utána vacsorázzunk valamit! Így nem ülhetsz az asztalhoz. Ez itt az én ágyam, - mutatott párnás nagy ujjával az ágyra az ablak mellett, amely a Dunára nézett. Most majd te alszol benne.

— Az iszákos nem volt világos abban, hogy ébren van-e vagy álmodik. "Na ezt holnap elmesélem a kocsmában," - gondolta. Majd rajtakapta magát: "A kocsmába tért vissza gondolatom, fújj, hogy juthatott ilyen eszembe itt és most ez a badarság."

Már ezen meg is nyugodott. Óh, lehet, hogy delíriumban vagyok, és képzelődöm. Egy pillanatra meghökkent, de aztán neki ment az ajtófélfának, és beütötte a fejét. Most már biztos volt, hogy nem delírium, mert szikrázott a szeme.

Mikor megtisztult, szégyellt kijönni.

„Hát ennyire lent voltam? Bűdös, szaros volt még a nadrágom is. Legjobb volna elégetni." Nem szólt semmit. Csak a terített asztal mellé tántorgott. Rögtön

az üveget kereste, de csak egy vizes kancsó volt. Most már büntudatosan nézett az üvegre, sőt el is kapta a fejét, nehogy újdonsült barátja észrevegye, hogy szemével is vadászik. Még mindig. Beleszagolt a leheletébe, szégyellte. Hogy kerülhettem ilyen mélyre? Ez olyan más világ itt. Egészen más világ. Szébb világ. Jó volna itt élni.

Nemsokára egy egyszerű, de szép tálban hozta új barátja felesége a levest.

„Húsleves hosszú cérna tésztával. Istenem, de régen nem ettem!” Nem mondta ki, csak belül beszélgetett régi magával.

A többit nem sorolom, csak tudom, hogy nagyon jól esett neki. Károly bácsi vállára tette a kezét. És így szólt:

Ne hidd, hogy szenteskedem. Sőt utálom is a szenteskedést. De éjjel az én Istenem előtt gondolni fogok rád.

Az alkoholista nem tudta, hogy kell ilyenkor viselkedni. Fejét lehajtotta, és egy csöpp könny leesett a szeméből.

— Na, menj, aludjál!

Reggel sokáig aludt. Az ablak keletnek nézett, és ő azon csodálkozott, hogy már olyan régen nem látott fölkelő napot, sem eget, sem pedig a felhőket. Hogy lehet ez? Ilyen is van. Beszűkült az én világom? Nem. Attól kezdve sokat nézte az eget, szerette, ha arcát a nap sütötte, és valami olyasfélét érzett, aminek nincs neve. Kezet akart csókolni. Nem lehet, az nevetséges. Nem vagyok cseléd. Megölelni, az sem megy, mert nem vagyunk még barátok sem.

A másik szobában zene szólt halkán, finoman. Ezt az éneket vette ki:

**"Hála néked, hála néked Uram, Jézusom,
Mert meghaltál értem,**

Úgy szeretted engem. Hála néked Uram, Jézusom!"

**Ez az, majdnem félhangosan mondta: Hála, de kinek?
Miért?**

**Még nem tudom, biztos annak, akiről szólt az ének.
Hála néked Uram, Jézusom!**

Aztán megreggeliztek, és Károly bácsi adott neki 10 pengőt. És azt sem mondta neki, hogy „nehogy italra költsd!” Se nevét nem kérdezte, se lakását. Beszélgetett, mint egy régi ismerőssel: *az emberrel*. Aztán elment.

**Csodálkozott a Duna vizének csillogásán,
a kék égen, a sok szép nagy házon.**

**Hát hogy éltem én? - Kérdezte magától. Mi voltam én?
Patkány, aki mindig a pincekocsmákban álldogált.
Ez a napja szépen eltelt. Másnap munkába kellett menni,
és a gyárkapuban megpillantotta a kapunál a "pálinkás
belépőt", ahol mindenki megáll, és fölház egy féldecit.
Megállt ő is. De csak távolról nézte a belépőket. Nem
kellett birkóznia magával. Csak nézte azt a sok bolond
embert, aki ott iszogatózott. A levegő sűrű volt a
pálinkabűztől. Nem szólt semmit. A húsleves illatának
emléke ütötte meg az orrát. Az más volt. Már látta is a
fehér ragyogó leveses tálat, és fölötte Károly bácsi**

barátságos, biztató tekintetét. Micsoda sűrű szemöldöke volt és okos szeme!

Egy munkatársa lépett hozzá. Na, gyere igyál te is!

- Nem iszom.

- Miért? Csak nem félsz attól a kis pálinkától?

- Azt hiszem, hogy az fél tőlem.

- Hogy-hogy?

- Fölborítsam azt a hordót? Tudod, hogy milyen erős vagyok, az egész büfét is meg tudnám forgatni.

- Na, na! Mi történt veled?

- Te pajtás, olyan sok minden szép van a világban, miért kell nekem ezt néznom? Nézz csak az égre, milyen szép kék ma az ég! Láttál már fölkelő napot?

- Nem vagyok én pípet kapott liba, hogy az eget nézzem! Mi a fene történt veled? Na csak menj, és dolgozz, mint egy rabszolga.

- Azok vagyunk mind. Csak nem ostorral hajtanak, hanem pálinkával. Hallottam az apámtól, hogy az első világháborúban a bosnyákoknak is egy pohár rumot adtak roham előtt, ha kézitusára mentek. Ez a pohár rum elvette az eszüket. Szájukba vették a szuronyukat, és mentek rohamra az oroszok ellen.

- Mondtál valamit? - Aztán eloldalgott.

Feri is utánament. Egész nap tiszta fejjel dolgozott. Este nehéz volt hazamenni. Sosem ment este haza, előbb a kocsmába. Meglátott egy mozit, és ezt látta kiírva: "Viktor Hugó: A nyomorultak".

"Már rég nem láttam mozit, bemegyek." - Gondolta, és megvett egy jegyet. Beült.

Ezután valami furcsát látott, amint egy püspök, aki végtelen egyszerűségben élt, és egy bűnözőt megvédett saját kára árán. Ahogy ment az utcán egyszer csak egy hirdetést olvasott.

"Dr. Szalay Károly orvos szól az iszákosoknak."

Rohant az üzemvezetőhöz. Szabadságot kért. Az üzemvezető nem értette, hogy miért ilyen lelkes és földúlt. Megadta neki a szabadságot. Kilépett a munkáltatói szabályok kalitkájából.

Később én is csatlakoztam Károly bácsihoz. Akkorra ez a valaha iszákos Feri már Károly bácsi munkatársa volt. Innen tudom ezt a történetet. Valószínűleg ez a szervezés a világ legfurcsább, de leghatásosabb szervezése. Működik. Ezeket az az orvostanhallgató írta, aki ennek tanúja volt, és aki már azóta szintén bácsi lett.

Tapolyai Mihály